

УДК 338.483.11:502.1:664:65.012.124

О. А. Караїм – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки;
В. Л. Крюков – кандидат технічних наук, доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища Волинського національного університету імені Лесі Українки;
В. В. Демчук – кандидат біологічних наук, професор кафедри органічної та біоорганічної хімії Волинського національного університету імені Лесі Українки;
К. А. Сологор – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Соціологічне підґрунтя вдосконалення використання ландшафтного потенціалу Західного Полісся на прикладі Шацького національного природного парку

Роботу виконано на кафедрах міжнародних економічних відносин та екології і охорони навколишнього середовища ВНУ ім. Лесі Українки

За допомогою анкетування досліджено ставлення студентів молодших курсів спеціальностей «Міжнародні економічні відносини» й «Екологія» Волинського національного університету імені Лесі Українки до екологічних проблем та перспектив і природоохоронної рекреаційної діяльності ШНПП, яке показало, що більшість студентів цікавляться питаннями екологічної освіти й виховання. Однак вони не повною мірою інформовані про можливості використання ландшафтного різноманіття території ШНПП для екологічного туризму та рекреації.

Ключові слова: екологічні терміни, ландшафтний потенціал, екологічний туризм, рекреація

Караїм О. А., Крюков В. Л., Демчук В. В., Сологор Е. А. Социологическая основа усовершенствования использования ландшафтного потенциала Западного Полесья на примере Шацкого национального природного парка. Путём анкетирования исследовано отношение студентов младших курсов специальностей «Международные экономические отношения» и «Экология» Волинского национального университета имени Лесы Украинки к экологическим проблемам и природоохранной рекреационной деятельности ШНПП, которое показало, что большинство студентов интересуются вопросами экологического образования и воспитания. Однако они не в полной мере информированы о возможностях использования ландшафтного разнообразия территории ШНПП для экологического туризма и рекреации.

Ключевые слова: экологические термины, ландшафтный потенциал, экологический туризм, рекреация

Karaim O. A., Kryukov V. L., Demchuk V. V., Sologor K. A. Social Ecology Basis of the Improvement of the use of Topographical Potential of Western Woodlands Based on the Example the Shatsk National Nature Park.

Via questioning investigated the attitude of the students of the low-order courses of specialties international economic relations and the ecology of Volynskiy of the national university of the name of Lesya Ukrainka to the ecological problems and the nature-conservation recreational activity SHNNP, which showed that the majority of students indifferently do not relate to questions of ecological formation and training. However, they are not entirely informed about the possibilities of using the topographical variety of territory SHNNP for the ecological tourism and the recreation.

Key words: ecological terms, the topographical potential, ecological tourism, recreation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед об'єктів природоохоронного фонду Західного Полісся значне місце посідає Шацький національний природний парк (ШНПП), який відіграє важливу роль у збереженні біорізноманіття екологічних систем цієї унікальної природної території. Водночас національний парк виконує дуже важливу рекреаційну функцію. Тому, використовуючи метод екологічного анкетування, який ми застосовували в попередніх дослідженнях екологічної культури студентства [1, 2] ставимо за мету з'ясувати, якою мірою студентська молодь інформована про екологічний стан ШНПП та перспективи використання його ландшафтного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблема формування та використання еколого-економічних знань присвятили свої роботи такі науковці, як Б. Бурчинський, Б. Гаврилишин, Л. Гринів, М. І. Долішній, В. С. Кравців, В. І. Павлов, М. Ф. Реймерс, С. Харічков та ін.

Формулювання мети та завдань статті. Для вирішення еколого-економічних проблем сучасності все більшого значення набуває система екологічного управління, ефективність якої значно залежить від діяльності громадського природо-охоронного руху та безпосередньої участі в ньому кожного

громадянина. Тому мета цього дослідження – визначити рівень еколого-економічних знань молоді, їх екологічно орієнтованого мислення та бажання участі в конкретних природоохоронних заходах.

Об'єкт та методика досліджень. Об'єкт наших досліджень були студенти молодших курсів Волинського національного університету імені Лесі Українки, які навчаються за двома спеціальностями: «Міжнародні економічні відносини» (факультет міжнародних відносин) та «Екологія» (хімічний факультет).

Анкетою запропоновано запитання щодо знання студентами екологічних термінів, проблем екологічної освіти, екологічного стану ШНПП, перспектив використання його ландшафтної потенціалу й розвитку на території парку екологічного туризму та рекреації.

Анкета поєднувала 22 питання, які умовно можна поділити на чотири блоки. У першому з'ясувалися майбутня спеціальність та стать респондента; у трьох запитаннях наступного блоку визначали рівень знань студентами основних екологічних термінів. Наступні сім запитань охоплювали питання екологічної освіти та виховання, громадського екологічного руху та поєднання економічних і екологічних інтересів суспільства. Основний, четвертий, блок анкети присвячений оцінці студентами екологічного стану ШНПП, ставлення студентів до його природоохоронної діяльності й перспектив розвитку на його території туризму та рекреації на основі ландшафтної потенціалу парку.

Більшість запитань були альтернативними, крім відкритих питань з екологічної термінології, які оцінювалися ранжуванням рівня знань студентів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В анкетуванні взяло участь 110 студентів, із них 81 – майбутні екологи, 25 – студенти спеціальності «Міжнародні економічні відносини». За статтю 68 % – дівчата, 42 % – хлопці.

Для з'ясування рівня знань студентами екологічної термінології запропоновано запитання щодо значення таких термінів, як екологія, природоохоронна територія, ландшафтне різноманіття. Результати аналізу відповідей студентів наведено на рис.1.

1 – відповідь повна й правильна; 2 – відповідь правильна, але неповна; 3 – відповідь частково правильна; 4 – відповідь неправильна; 5 – відповіді немає

Рис.1. Рівень знання студентами екологічної термінології

Привертає увагу те, що найвищу якість знань студенти проявили з терміна «Екологія» – 68 % (сума відповідей 1 та 2 рангів), трохи менша якість знань із терміна «Природоохоронна територія» – 55 %. Не може не турбувати низька якість знань терміна «Ландшафтне різноманіття» (лише 25 %), у той час, як мальовничість ландшафту є одним із найважливіших факторів розвитку екологічного туризму та рекреації в національних парках.

Аналіз наступного блоку анкети показує, що 95 % студентів позитивно відповіли на запитання «Чи звертаєте Ви свою увагу на екологічні проблеми в засобах масової інформації?» Також 96 % респондентів позитивно відповіли на запитання «Чи потребує молоде покоління екологічної освіти й виховання»? Отже, можна вважати, що студентство цікавиться проблем екології та інформації про них. Більшість (75 %) позитивно відповіла на запитання «Чи знаєте Ви громадські природоохоронні організації?». Причому більше половини (59 %) стверджує, що вони знайомі з їхньою діяльністю. Але не може не турбувати те, що 39 % респондентів не знає про діяльність громадських природоохоронних організацій.

Розвиток сучасного суспільства повинен здійснюватися при оптимальному поєднанні екологічних, економічних та соціальних інтересів людства. Тому позитивним, на нашу думку, є те,

що 97 % респондентів на запитання «Чи впливає економічний і соціальний розвиток регіону на екологічну ситуацію цієї території?» відповіли ствердно, причому 92 % вважає за потрібне поєднання економічних та екологічних інтересів для блага майбутніх поколінь. Але щодо запитання про заходи, які можуть дати найбільший природоохоронний ефект, думки студентів розділилися (рис. 2).

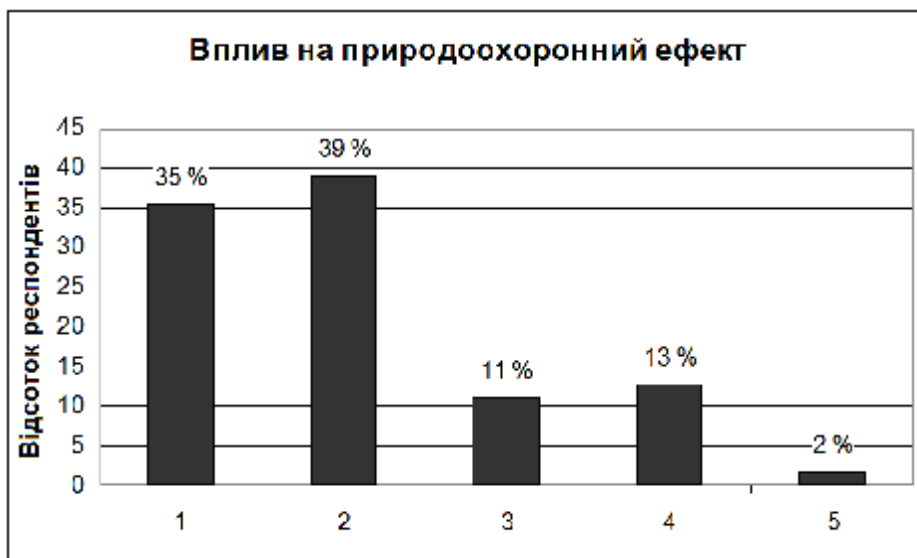

Рис. 2. Вибір студентами заходів, що мають найбільший природоохоронний ефект

1 – екологічна освіта; 2 – упровадження безвідходних технологій; 3 – економічні важелі природокористування; 4 – удосконалення природоохоронного законодавства; 5 – не знаю

Привертає увагу, що найбільшого значення (39 %) в охороні довкілля студенти надають практичній діяльності (альтернатива 2); крім того, значна кількість (35 %) вибрала альтернативу – екологічну освіту.

Питання основного останнього блоку анкети були присвячені ШНПП. Спочатку студенти оцінювали екологічний стан ШНПП (рис. 3).

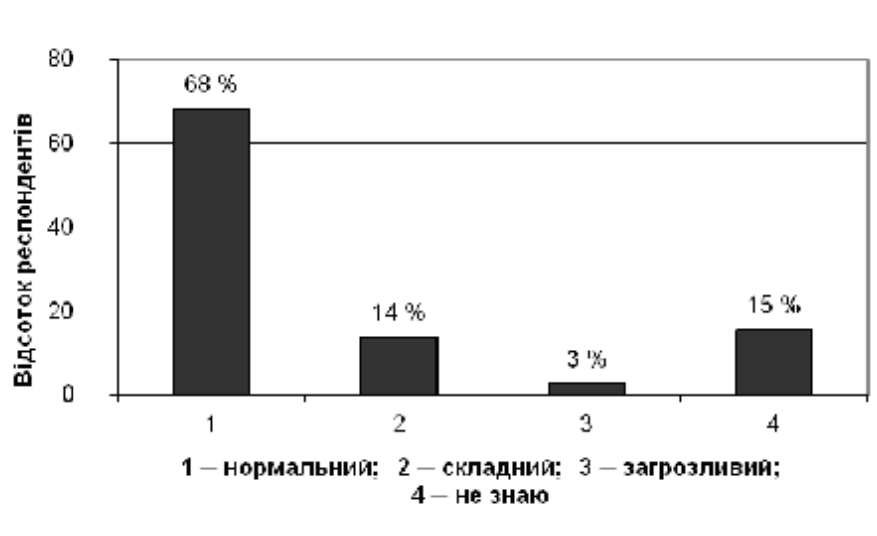

Рис. 3. Оцінка екологічного стану ШНПП

Слід зауважити, що дві третини студентів вважають екологічний стан території ШНПП нормальним, тільки кожен сьомий студент – складним або не може визначитися щодо цього питання. Серед тих респондентів, котрі обрали альтернативу «нормальний екологічний стан» парку зменшується частка студентів спеціальності «міжнародні економічні відносини»: при вихідному співвідношенні анкетованих за спеціальностями 26/74 %, стало 11/89 %, а для альтернативи «не знаю» – навпаки, доля студентів-економістів суттєво зросла – до 47/53 %. Це також підтверджує, що студенти спеціальності «Міжнародні економічні відносини» менш інформовані про екологічні проблеми ШНПП.

Виявилось, що студенти фактично недостатньо знають про екологічні акції, які проводяться на території ШНПП. Так, на питання «Що Вам відомо про щорічні екологічні акції на території ШНПП: “Марш парків”, “День довілля”, “Зелений паросток майбутнього”, “Майбутнє лісу в твоїх руках”?» лише двадцята частина студентів стверджує про власну участь у них, а більше половини (56 %) зовсім про них не інформовані (рис. 4). Серед останніх спостерігається більшість студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» (загальне співвідношення студентів за майбутньою спеціальністю «Міжнародні економічні відносини» до екологів усього складало 26/74 %, а за цією альтернативою – 39/61 %). Тобто майбутні економісти менш інформовані про природоохоронні акції, що проводяться в ШНПП.

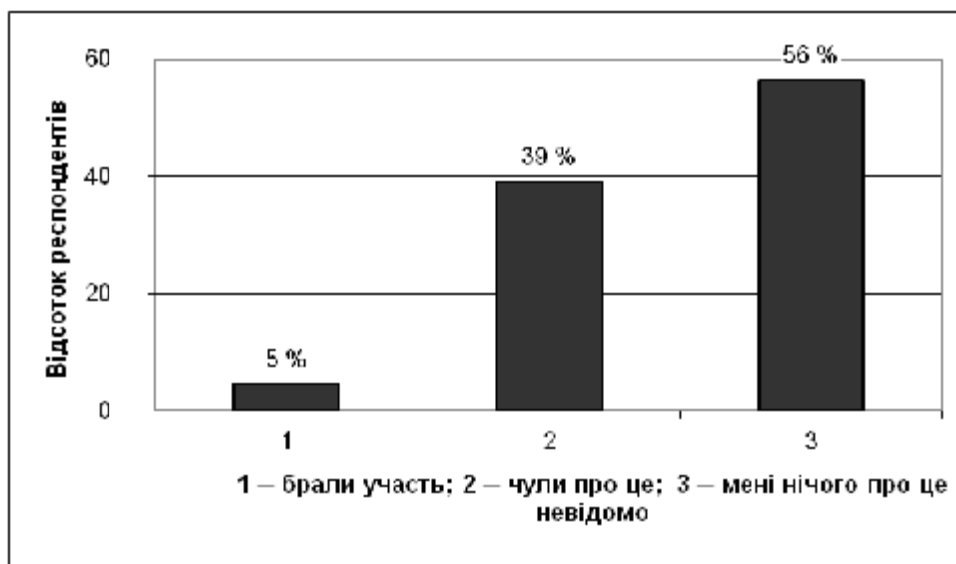

Рис. 4. Аналіз інформованості студентів про екологічні акції ШНПП

Водночас значна кількість студентів (59 % – альтернатива 1, рис. 5) виявляє бажання охоче брати участь у конкретних заходах природоохоронної діяльності ШНПП. Привертає увагу те, що частина студентів не байдужа до матеріальної винагороди за цю діяльність (12 % – за будь-яку оплату, а 5 % – за оплату валютою).

На відкрите запитання «Ваше ставлення до імовірних екологічних змін у межах ШНПП унаслідок розроблення в Білорусі Хотиславського родовища крейди» негативно відповіли 53 %; позитивне – лише 2 %. Водночас не дали відповіді на таке запитання 45 % респондентів. Пояснити це можна тим, що їм складно відповісти, або вони не інформовані про суть проблеми.

Однією із важливих функцій національних парків є здійснення рекреації. Тому нас зацікавило, як студенти оцінюють рівень розвитку рекреаційних послуг ШНПП. Із рис. 6 видно, що більше половини респондентів (58 %) вважають його низьким, а 37 % – середнім. У сумі ці дві альтернативи складають 95 %. Це не може не турбувати: таку оцінку студентами рівня рекреаційних послуг можна пояснити або недостатністю зусиль керівництва парку в цьому напрямі його діяльності, або відсутністю інформації щодо цього питання в засобах ЗМІ Волині. Слід врахувати й те, що поряд, поблизу озера Світязь, розміщений молодіжний табір «Гарт» ВНУ імені Українки, де студенти в літній період проходять польові практики та мають можливість

отримувати рекреаційні послуги належного рівня. Серед респондентів 91 % вважають перспективним розвиток екологічного туризму на території ШНПП, і лише 5 % не змогли відповісти на це запитання.

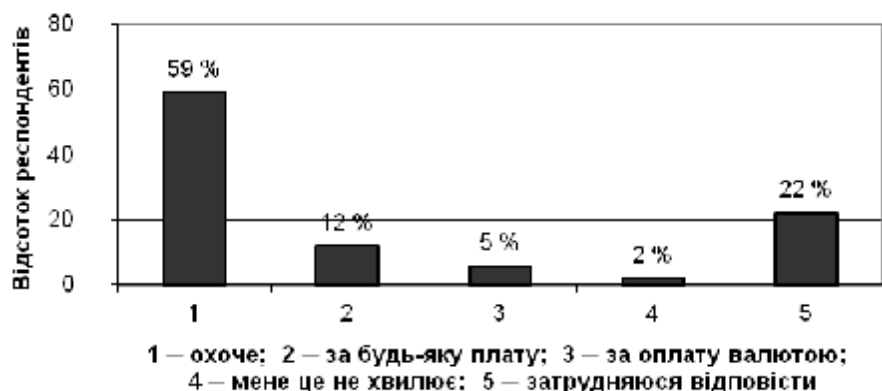

Рис. 5. Відповіді на запитання про бажання студентів брати участь у заходах природоохоронної діяльності ШНПП

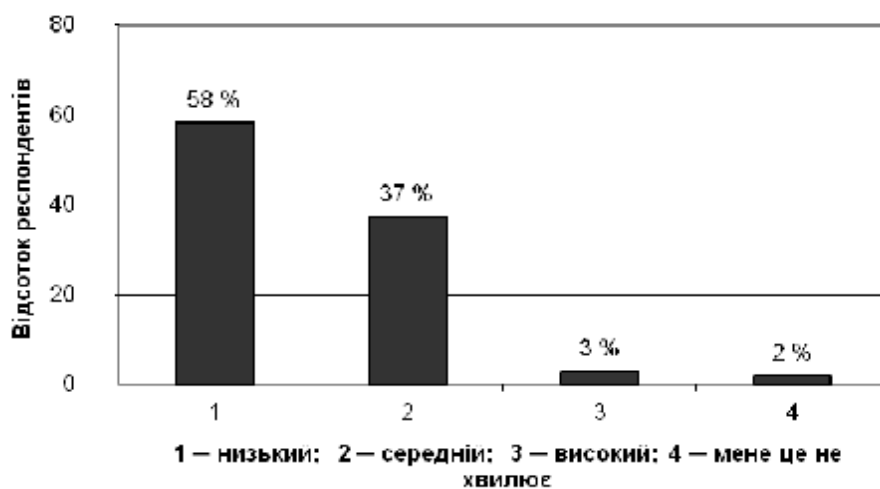

Рис. 6. Оцінка рівня розвитку рекреаційних послуг ШНПП

Дещо інший розподіл відповідей респондентів отримано на запитання «Чи потрібно розвивати на території ШНПП сільський туризм (агротуризм)?» (рис. 7).

Відсоток відповідей суттєво зменшився: із 91 % – про перспективність розвитку екологічного туризму до 63 % – сільського туризму. Але серед тих, хто підтримує розвиток агротуризму на території ШНПП дещо зростає частка студентів – майбутніх економістів. Так, при загальному співвідношенні спеціальностей 26/74 % стало 33/67 %. Крім того, кожен шостий студент або негативно ставиться до розвитку агротуризму на території ШНПП, або не знає відповіді на це запитання. Це не може не турбувати, бо практично екологічний туризм та сільський туризм є

спорідненими видами рекреаційної діяльності, а їх розвиток може суттєво вплинути на рівень трудової зайнятості місцевого сільського населення.

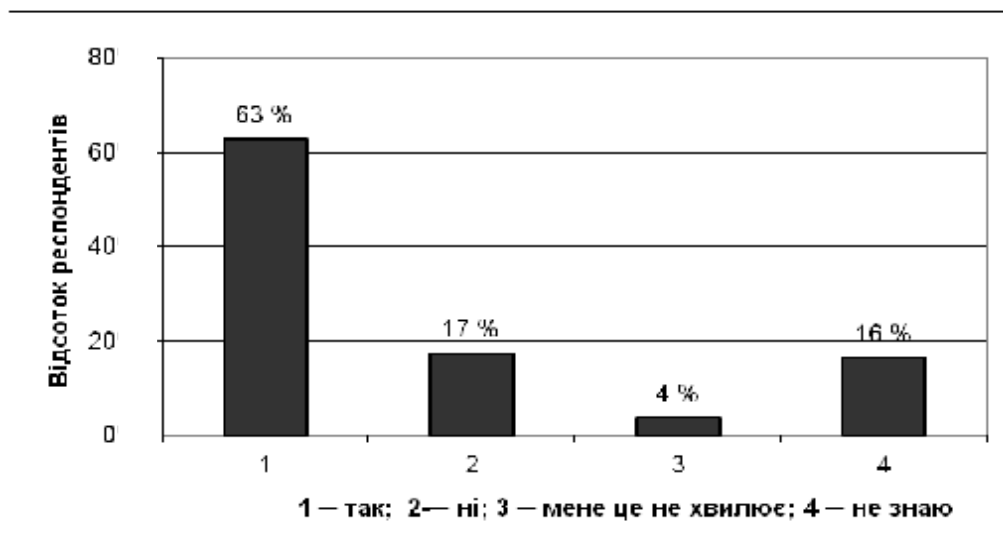

Рис. 7. Аналіз відповідей студентів на перспективи розвитку агротуризму на території ШНПП

Позитивним, на нашу думку, є те, що більшість респондентів (85 %) вважає доцільним створення на території ШНПП міжнародного туристичного центру екологічного спрямування, а також створення на базі природних ресурсів ШНПП міжнародного оздоровчого центру (84 %).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз анонімного анкетування студентів молодших курсів спеціальностей «Міжнародних економічних відносин» та «Екологія» показав, що впровадження еколого-економічного підходу для раціонального використання ландшафтного потенціалу ШНПП потребує покращення інформованості молоді про природоохоронну діяльність парку й перспективи розвитку його рекреаційних послуг. У цілому ж молодь позитивно оцінює важливість питань з екологічної та економічної проблематики й необхідність поєднання економічних та екологічних інтересів людства на благо майбутніх поколінь.

Список використаної літератури

1. Крюков В. Л. Аналіз ставлення студентської молоді до практичної участі у природоохоронній діяльності / В. Л. Крюков, В. В. Демчук, К. А. Сологор // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Біологічні науки. – 2009. – № 9. – С. 217–221.
2. Сологор К. А. Екологічні проблеми сучасності і та їх оцінка з точки зору студентської молоді / К. А. Сологор, В. В. Демчук, В. Л. Крюков // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Біологічні науки. – 2009. – № 9. – С. 221–226.

Статтю подано до редколегії
26.10.2011 р.